

مقاله پژوهشی

فرا تحلیل پژوهش‌های رابطه‌ی سبک زندگی و هویت اجتماعی در ایران

در دهه‌ی ۱۳۸۸-۱۳۹۸

محسن نیازی^۱

زهرا نوری^{۲*}

سعید حسین‌زاده^۳

یعقوب سخایی^۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۰۸

چکیده

در دهه‌های اخیر، هویت اجتماعی به‌عنوان مؤلفه‌ی کلیدی جامعه‌شناسی مورد توجه صاحب‌نظران و اندیشمندان اجتماعی قرار گرفته است. در شکل‌گیری هویت اجتماعی عوامل متعددی نقش دارند، که سبک زندگی با ارائه‌ی روش‌های زندگی، تغذیه، خرید، گذران اوقات فراغت، مدیریت بدن و مانند آن، به شکل‌گیری هویت اجتماعی منحصر به فرد یک جامعه و گروه منجر گردید و هویت اجتماعی نیز بر گزینش سبک زندگی خاص آن گروه و جامعه تأثیرگذار بوده و افراد با هویت اجتماعی مشترک، واجد سبک زندگی مشابهی می‌گردند. در سال‌های اخیر مطالعات متعددی در این زمینه به‌منظور بررسی ارتباط بین این دو متغیر انجام گرفته است. این پژوهش قصد دارد با استفاده از روش فراتحلیل به مطالعه و بررسی پژوهش‌هایی که در بین سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ انجام گرفته‌اند، بپردازد. در این پژوهش پس از غربالگری، تعداد ۱۱ مقاله و پژوهش، نمونه‌گیری شده و سپس با ورود کدها به نرم‌افزار CMA، مشاهده شد که این مطالعات در مجموع همگن بوده و بر وجود این ارتباط تأکید دارند. اندازه اثر به دست آمده حدود ۳۴ درصد است که بیانگر همبستگی در حد متوسط بین متغیرهای هویت اجتماعی و سبک زندگی است. خطای انتشار توسط همبستگی بگ و مزومدار، اِگر، N ایمن از خطای روزنتال و نمودار کیفی مورد آزمون قرار گرفت که در نهایت، سوگیری انتشار در مطالعات انجام گرفته مشاهده نشد. در این پژوهش، منطقه‌ی جغرافیایی به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر مورد بررسی قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: سبک زندگی، هویت اجتماعی، منطقه جغرافیایی، فراتحلیل.

۱- استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه کاشان

۲- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسایل اجتماعی ایران، دانشگاه کاشان

۳- مربی جامعه‌شناسی دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

۴- دکتری جامعه‌شناسی مسایل اجتماعی ایران، دانشگاه کاشان

* نویسنده مسئول

۱. مقدمه

احساس هویت همزاد بشر بوده و فرد، بدون احساس هویت همانند شیئی بی‌جان است. این سؤال که: «من که هستم»، «چه پیشینه‌ای داشته‌ام» و «چه احساسات و علایقی دارم» از جمله سؤالاتی است که از ابتدا ذهن بشر را به خود مشغول کرده است. از دیدگاه روانشناسان و کارشناسان علوم رفتاری، مباحث مرتبط با هویت، در ابتدا در علم روانشناسی با طرح این موضوع که فرد در اولین ماه‌های آغاز زندگی به دنبال شناسایی خود است، آغاز شد. رابرو^۱ معتقد است گواهی تولد آشکارترین شاهد برای هویت منحصر به فرد هر کودک است، هویت قانونی هر فرد از کودکی آغاز شده و در طول زمان دستخوش تغییراتی می‌شود (رابرو، ۲۰۱۵: ۹۵). بولاک^۲ و لوتکنهاوس^۳ معتقدند کودک دوساله‌ای که در آینه، جوش‌هایی را روی بینی‌اش می‌بیند و آن‌ها را لمس می‌کند، می‌داند که این فرد، «خودش» است، به کارگیری زبان و بازی نیز در این سن نشانی از شکل‌گیری هویت فرد است (بیکر^۴، ۲۰۰۹). در این ارتباط، دانشمندان علوم اجتماعی هر یک از رویکرد خود، تعریفی خاص از هویت ارائه داده و عوامل متعددی را در شکل‌گیری آن برشمرده‌اند. هویت و احساس هویت‌مندی تا اندازه‌ای اهمیت دارد که فقدان آن چالشی عظیم به‌شمار آمده و براساس مطالعات انجام گرفته، عامل بروز بیماری‌های مزمن و گاه مهلک روانی و اجتماعی است.

گرسون^۵ (۲۰۱۲)، اریکسون^۶ را آغازگر مطالعه هویت می‌داند و معتقد است او مفاهیم هویت و بحران رشد هویت را توسعه داده است. مفهوم هویت به قرن‌ها پیش برمی‌گردد و می‌تواند با دیدگاه افلاطون نیز مرتبط باشد. کولی^۷ نیز به اهمیت تأثیر ارتباطات اجتماعی بر توسعه‌ی هویت فردی در قرن بیستم اشاره کرد. پس از او، مید^۸ و اریکسون کار او را ادامه داده و آن را با مطالعه بر روی تأثیرات و ارتباطات اجتماعی آمیختند (جلیک^۹، ۲۰۱۴: ۲۲۵). هویت، انواعی دارد از جمله هویت فردی، جنسیتی، اجتماعی، ملی، قومی، نژادی ... که در ارتباط با اقوام، ملل، نژاد و جنسیت دیگر معنا می‌یابند. ریتزر^{۱۰} معتقد است در جامعه‌شناسی

1. Raburu
2. Bullock
3. Lutkenhaus
4. Baker
5. Gerson
6. Erikson
7. Cooley
8. Mid
9. Jelic
10. Ritzer

با سه نوع هویت فردی^۱، اجتماعی^۲ و جمعی^۳ روبه‌رو هستیم که در نمودار ون^۴ اغلب این سه نوع هویت با یکدیگر مرتبط بوده یا هم‌پوشانی دارند (ریتزر، ۲۰۰۴: ۳۹۰). او هویت فردی را موضوعی می‌داند که بیشتر در روان‌شناسی مورد توجه قرار گرفته است. بر این اساس ویژگی‌های خاصی که یک فرد در خود حس می‌کند می‌تواند نمودی از هویت فردی باشد که گافمن^۵ از آن به‌عنوان چیزی که از خودمان می‌فهمیم، یاد می‌کند. ریتزر معتقد است هویت اجتماعی، ریشه در نقش اجتماعی داشته و از آن مشتق گردیده و در ارتباط با افراد دیگر معنا می‌یابد در این ارتباط کولی نظریه‌ی "خود آینه‌سان" را ارائه نموده و معتقد است این بازتاب نگاه دیگران است که هویت یک فرد را شکل می‌دهد.

بر اساس پژوهش‌های انجام گرفته پیرامون این موضوع، از عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت می‌توان از میزان تحصیلات والدین، شرکت در گروه‌های همالان^۶، پایگاه اجتماعی - اقتصادی^۷ والدین و میزان استفاده از رسانه‌های گروهی (محسنی و جوانمردی، ۱۳۹۰: ۸۳ و ۸۴) و نظام آموزشی (زاهد، ۲۰۱۱: ۲۵۵) نام برد. سبک زندگی عامل مهم دیگری است که بر شکل‌گیری هویت تأثیر گذاشته و از آن تأثیر می‌پذیرد. در جامعه‌شناسی انواعی از سبک زندگی مورد توجه قرار گرفته است. هر فرد می‌تواند خود را مشغول فعالیت‌های متفاوت متناسب با سبک زندگی خود کرده و خود را متعلق به یک هویت اجتماعی خاص بداند. برای مثال، چه غذایی را و چگونه بخورد، چگونه و به کجا سفر کند، چه لباسی را کی و کجا بپوشد، کجا زندگی کند و خانه خود را چگونه طراحی کند، چه برنامه‌هایی تماشا کرده و چه کتاب‌هایی بخواند، کجا و با چه کسی کار کند، در چه رشته‌ای تحصیل کند، چگونه خود را درگیر موضوعات سیاسی و دینی کند، با چه کسی همکاری کند، با چه کسی و کجا اوقات فراغت خود را سپری کند و چگونه با دیگران ارتباط برقرار کند (جنسن^۸، ۲۰۰۷: ۶۳ و ۶۴).

1. Personal Identity
2. Social Identity
3. Collective Identity
4. Venn Diagram

نمودار ون یا نمودار مجموعه تصاویری است که در شاخه‌ای از ریاضیات به نام نظریه مجموعه‌ها به کار می‌رود. در سال ۱۸۸۱ توسط جانون اختراع شد. این نمودار تمام روابط ممکن ریاضی یا منطقی ما بین مجموعه‌ها را نشان می‌دهد. این نمودار معمولاً از دایره‌های همپوشان تشکیل شده است.

5. Goffman
6. Same Age Group
7. Social-Economical Status
8. Jensen

سبک زندگی دربرگیرنده‌ی صور جامعی از فعالیت‌هاست که عناصر آن علاوه بر داشتن جنبه فکری و اجتماعی غالباً ماهیتی فیزیکی نیز دارند. در این معنا فعالیت‌هایی که از روی اجبار با نگرش ابزاری و با محدودیت‌های تحمیل‌شده بیرونی انجام می‌گیرند و فرد استقلال عمل زیادی بر روی آن‌ها ندارد محدودکننده هویت‌یابی فرد است (رحمت‌آبادی و آقابخشی، ۱۳۸۵: ۲۵۱ و ۲۵۲). سبک زندگی والدین می‌تواند بر شکل‌گیری هویت فردی، اجتماعی، قومی و نژادی فرد تأثیرگذار باشد. اریکسون^۱ سبک زندگی را مقدم بر شکل‌گیری هویت دانسته و معتقد است میان احساس هویت و سبک زندگی، رابطه‌ی آشکاری وجود دارد. سبک زندگی مردان و زنان باعث شکل‌گیری هویت‌های متفاوت در این دو جنس گردیده است (اوکانل^۲، ۱۹۷۶: ۶۷۵). به اعتقاد جنسن، در ابتدا هویت فرد شکل می‌گیرد و در مراحل بعد، فرد متناسب با احساسی که نسبت به هویت خود دارد سبک زندگی خاص خود را انتخاب می‌کند. در حقیقت سبک زندگی مجموعه‌ی نسبتاً پیوسته‌ای از تمامی رفتارها و فعالیت‌های یک فرد خاص است (گیدنز، ۲۰۰۳) و اهمیت آن زمانی مشخص می‌شود که شناخت سبک زندگی مردم یک جامعه باعث درک بخشی از فرهنگ آن جامعه شود (سبکتکین ریزی و سابقی، ۲۰۱۵: ۱۴)، زیرا انعکاسی از هویت اجتماعی، قومی و نژادی آن جامعه است.

با توجه به مباحث فوق، موضوع موردبحث در این مقاله، فراتحلیل پژوهش‌های انجام گرفته پیرامون ارتباط میان سبک زندگی و هویت اجتماعی در ایران در دهه‌ی ۱۳۸۸-۱۳۹۸ می‌باشد.

۲. مبانی نظری

در این بخش، مفاهیم "هویت اجتماعی و سبک زندگی" به‌عنوان متغیرهای اساسی، مطالعه و رویکردهای نظری در ارتباط بین دو متغیر فوق موردبررسی قرار گرفته است.

۲-۱. هویت

واژه‌ی Identity برای اولین بار در سال ۱۵۴۵ مورداستفاده قرار گرفته و در دیکشنری و بستر^۳ به معنای ویژگی یا صفتی متمایز از فرد دیگر آمده است. هویت و احساس هویت‌مندی، هر فرد را از دیگر هم‌نوع خود متمایز می‌کند. حس فرزند بودن (به‌عنوان یک نقش)، دختر یا پسر بودن (به‌عنوان یک جنسیت)، سیاه یا سفید بودن (به‌عنوان نژاد) و متعلق به یک قوم بودن،

1. Erikson

2. O'connell

3. Merriam-webster

از ابتدایی‌ترین احساس هویتی است که در یک فرد شکل می‌گیرد. اویسرمن^۱ و همکارانش معتقدند هویت شامل ویژگی‌ها، خصایص، ارتباطات اجتماعی، نقش‌ها و عضویت در گروه‌های اجتماعی است که یکفرد را توصیف می‌کند (اویسرمن و همکاران، ۲۰۱۲: ۶۹).

هویت را می‌توان از سه رویکرد: ۱- ذات‌باورانه^۲، طبیعت‌گرایانه^۳ و بر ساخت‌گرایانه^۴ مورد بررسی قرار داد. دیدگاه ذات‌گرایانه، منبع و اصل هویت را تنها به یک ویژگی جبری که به یک جوهر مشخص فردی یا جمعی مرتبط است، نسبت می‌دهد (مانند ساختارگرایان). دیدگاه طبیعت‌گرایانه، بین ویژگی‌ها و گرایش‌های شخصی متفاوت و انتظارات رفتاری، ارتباط برقرار می‌کند. برخی از ویژگی‌های خاص روانی افراد موجب انتخاب نوع خاصی از هویت می‌گردد. برای مثال، براساس نظریه شخصیت خودمحور، افرادی که احساس نامنی داشته یا متعصب هستند ممکن است هویت افراط‌گرایان را در جنبش‌های اجتماعی بر عهده گیرند. از منظر بر ساخت‌گرایان، هویت از مناظره، تفسیر و ارائه، تولید می‌شود. به نظر آنان زبان و فرآیندهای کنشی استدلالی باعث برساخت هویت می‌گردد. (ریتزر، ۲۰۰۴: ۳۹۱ و ۳۹۲). تاجفل^۵ و ترنر^۶ با ارائه‌ی تئوری هویت اجتماعی (SIT)^۷ معتقدند، افراد هویت‌های خود را در ارتباط با گروه‌های اجتماعی تعریف می‌کنند و این هویت‌ها به حفاظت و گسترش هویت شخصی منجر می‌گردد (اسلام، ۲۰۱۵: ۱۷۸۱). پیش از این که افراد بتوانند با یکدیگر ارتباط برقرار کرده یا عملی را انجام دهند باید در «زمان» و «مکان» قرار گیرند، به همین دلیل باید به‌منظور قراردادی ایزه‌ها در یک طبقه‌ی خاص، آن‌ها را نام‌گذاری کرد (برای مثال، سرباز، زن، مرد و ...). این عمل نسبت دادن یا یک نوع اظهار آشکار هویت‌هاست (ریتزر، ۲۰۰۴: ۳۹۰). آنان احساس هویت اجتماعی را حس یک فرد براساس گروهی که عضویت آن را در اختیار دارد، می‌دانند و معتقدند طبقه اجتماعی، خانواده و تیم فوتبالی که افراد به آن تعلق دارند، منبع مهمی از احساس غرور و اعتماد به نفس است و حس تعلق به جهان اجتماعی را به فرد می‌دهد (ساوول مک لود^۸، ۲۰۰۸). هویت اجتماعی باعث شکل‌گیری تعاون و همکاری (ترنر، ۲۰۰۶: ۲۶۲۰)، تقویت هنجارها (ترنر، ۲۰۰۶: ۲۷۳۴)، موفقیت حزب و حفظ یکپارچگی درون‌گروهی (ریتزر، ۲۰۰۴: ۲۶۴) می‌شود. همچنین هویت اجتماعی نقشی حیاتی در مفهوم

1. Oyserman
2. Essentialist perspective
3. Dispositional perspective
4. constructivist perspective
5. Tajfel
6. Turner
7. Social Identity Theory
8. SaolMcleod

هویت داشته و بخشی از فهم «خود» است و این معنا را با خود دارد که یک فرد به یک گروه یا گروه‌های بیشتری مانند سیاسی یا دینی تعلق دارد. لاکمن^۱، هویت را به‌عنوان ابژه‌ی موقعیتی در جهانی خاص می‌داند که در مقام سوژه فقط به آن تعلق دارد (فیرون^۲، ۱۹۹۹: ۵). هال^۳ برای هویت تعریف واحدی قائل نیست و آن را دوسویه و هویت را ارتباط میان دیگران و خود می‌داند. استرایکر^۴ نیز به تبعیت از مید^۵ معتقد است جامعه، فرد را می‌سازد و فرد رفتار اجتماعی را شکل می‌دهد. این ایده، اولویت را به اجتماع داده و ادعا می‌کند افراد در بدو تولد به عضویت شبکه‌های اجتماعی درآمده و نمی‌توانند خارج از ارتباطات اجتماعی زندگی کنند (استتس^۶ و بروک^۷، ۲۰۱۴: ۵۸). بر این مبنا، هویت اجتماعی، افراد متعلق به یک گروه را از افراد متعلق به گروه دیگر متمایز کرده و «این‌ها» را در مقابل «آن‌ها» قرار می‌دهد. این روابط به‌صورت درون‌گروهی و برون‌گروهی خود را نشان می‌دهند. فرد، ابتدا به‌صورت یک شخصیت منحصربه‌فرد با افرادی که مشابهتی در زمینه‌ی فکری، اخلاقی، اجتماعی و دینی دارند، ارتباط برقرار کرده و پس از عضویت در گروه، با افرادی که در گروه دیگری قرار دارند متفاوت می‌شود. این تفاوت، گاه خود را به شکل تعارض نشان می‌دهد. جنکینز^۸، هویت اجتماعی را در دیالکتیک میان فرد و جامعه می‌بیند و شکل‌گیری آن را به‌صورت آنی و دفعتی تصور نکرده و برای آن شکلی فرآیندی قائل است (خلیلی، ۱۳۸۱: ۷۴۶).

۲-۲. سبک زندگی

واژه‌ی Lifestyle در دیکشنری و بستر به معنی شکل معمولی زندگی یک فرد، گروه و یا فرهنگ است. گیدنز سبک زندگی را مجموعه‌ای نسبتاً هماهنگ از همه‌ی رفتارها و فعالیت‌های یک فرد معین در جریان زندگی روزمره می‌داند که مستلزم مجموعه‌ای از عادات و جهت‌گیری‌ها و بنابراین، برخوردار از نوعی وحدت است (گیدنز، ۱۳۸۸: ۱۲۱)، لذا هر فرد با توجه به شخصیت و احساسی که از هویت خود دارد، رفتارها، عادات و اعمالی از خود بروز می‌دهد که او را از فرد دیگر متمایز می‌کند. پارنل^۹ و همکارانش در تعریف سبک زندگی

-
1. Luckman
 2. Firon
 3. Hall
 4. Stryker
 5. Mead
 6. Stets
 7. Bruke
 8. Jenkins
 9. Parnell

معتقدند: سبک زندگی یعنی این که یک نفر چگونه زندگی می‌کند، چگونه و از چه محصولاتی استفاده می‌کند، راجع به آن‌ها چه فکری و چه احساسی دارد. سبک‌های زندگی، گویای نحوه برداشت فرد از خویش و ارزش‌های فردی‌اند که در انتخاب‌ها و رفتارهای مصرفی افراد انعکاس می‌یابند. سبک‌های زندگی مظهر یا الگوهای واقعی رفتارهایی هستند که با فعالیت‌ها، علایق و عقاید مصرف‌کننده تبلور می‌یابند (باینگانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۳). وبلن^۱ در نظریه‌ی "طبقه‌ی تن آسا"^۲ معتقد است: طبقه مرفه، افرادی هستند که به لحاظ اقتصادی عملکردی غیرمولد دارند و از این نظر همچون افراد طبقه "کاسب‌کار" هستند. آن‌ها به مصرف و فراغت متظاهرانه می‌پردازند (دیلینی، ۱۳۸۸: ۲۹۷) و از این طریق سبک زندگی مختص خود را می‌سازند که با سبک زندگی افراد طبقه کارگر متفاوت است. بوردیو^۳ در کتاب «تمایز» اشاره می‌کند، در جوامع مدرن مبتنی بر طبقه، سبک زندگی باعث تمایز گروه‌ها از یکدیگر می‌شود، این درحالی‌که است که شرایط را برای یکپارچگی درون‌گروهی فراهم می‌کند (ترنر، ۲۰۰۶: ۳۳۹). مارکس^۴، وبر^۵، تونیس^۶ و اسپنسر^۷ نیز زمانی که به ترتیب از طبقه، پایگاه اجتماعی، جوامع گمانشافت^۸ و گزل شافت^۹ و جوامع جنگجو و صنعتی صحبت می‌کنند. سبک زندگی این طبقات و گروه‌ها را مدنظر دارند. بوردیو در جایی دیگر آورده است منابع یک فرد (سرمایه) ساختار شخصیت (هویتوس) او را تولید می‌کند و هویتوس نیز انواع خاصی از رفتار را در متن‌بازی‌های اجتماعی مشخص، می‌سازد (ریلی^{۱۰}، ۲۰۱۷: ۱۱۲) که موجب تمایز طبقاتی افراد متناسب با سبک زندگی خاص آن‌ها می‌شود. براساس مطالعات انجام گرفته، عوامل تأثیرگذار بر سبک زندگی شامل سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی (بوردیو، ۱۹۸۴) و جنسیت (بیهیگن و کاتز جرو، ۲۰۰۰) است (فاضلی، ۱۳۸۲: ۱۵۶؛ سراج‌زاده و باقری، ۱۳۹۶: ۱۳۲).

از نظر جنسن، سبک زندگی در سطوح جهانی، ساختاری یا ملی، موقعیتی یا خرده‌فرهنگی و سطح فردی (جنسن، ۲۰۰۷: ۶۴) طرح شده است و ابعاد و مؤلفه‌هایی شامل مصرف فرهنگی

1. Veblen
2. Leisure Class
3. Bourdieu
4. Marx
5. Weber
6. Tonnies
7. Spenser
8. Gemeinschaft
9. Gesellschaft
10. Riley

و مدیریت بدن (نایبی و محمدی تلور، ۱۳۹۲: ۱۳۱)، تغذیه، خودآرایی، نوع مسکن، نوع وسیله حمل‌ونقل، شیوه‌های گذران اوقات فراغت و تفریح اطوار، رفتار و ... می‌شود (نیازی و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۸).

۲-۳. سبک زندگی و هویت

سبک زندگی و هویت، با یکدیگر رابطه‌ای تنگاتنگ و دیالکتیکی دارند. هویت هر فرد در ابتدا شکل گرفته و سبک زندگی متناسب با آن را می‌سازد و در رابطه‌ای دوسویه موجب هویت‌مندی فرد می‌شود. هویت‌های اجتماعی متنوع باعث شکل‌گیری سبک‌های زندگی متنوع شده و تنوع و تکثر فرهنگی را به دنبال دارند. در ارتباط با این موضوع دو رویکرد جبرگرا یا رویکرد اصالت به ساختار و دیگری رویکرد اختیارگرا و یا رویکرد اصالت به عاملیت، قابل بررسی است که رابطه‌ی دیالکتیکی بین این دو برقرار است و نمی‌توان به‌طور مشخص اصالت را به یک رویکرد داد. سبک زندگی به‌عنوان ساختار می‌تواند عامل جبری در ساخت هویت اجتماعی فرد باشد. فرد با عضویت در یک گروه اجتماعی مشخص، واجد هویتی می‌شود که او را از افراد گروه‌های دیگر متمایز می‌سازد. به اعتقاد گیدنز، جهت‌گیری جامعه‌شناسی معاصر به سمت پذیرش اهمیت رو به افزایش حوزه‌ی مصرف و فعالیت‌های سبک‌زندگی در شکل دادن به هویت افراد است. به عبارتی به تعبیر گیدنز، سبک‌های زندگی را می‌توان مجموعه‌ی شیوه‌های رفتاری کمابیش متصل به یکدیگری تلقی کرد که فرد به آن‌ها توسل می‌جوید. توسل به این نیازها نه‌فقط به این لحاظ است که چنین شیوه‌هایی تأمین‌کننده‌ی نیازهای نفع‌طلبانه‌ای هستند. بلکه از آن‌رو که سبک زندگی به تجلی خاصی از هویت فردی صورت مادی می‌بخشد حائز اهمیت‌اند. بر این اساس، سبک‌زندگی به‌منزله‌ی رفتاری تلقی می‌شود که با توسل به مجموعه‌ای از انتخاب‌ها به‌منزله‌ی یک نماد در فرآیند کسب هویت، نقش فعالی را ایفا می‌کند. سبک‌های زندگی را باید تجلی بیرونی فرهنگی یک جامعه دانست که رابطه‌ی فرد با دنیای بیرونی آن‌ها را نشان می‌دهد. در جوامعی که روحیه‌ی مصرف‌گرایی در آنان رشد یافته، سبک‌زندگی و هویت به‌عنوان ابزاری برای درک چگونگی تغییر افراد و جامعه، به کار گرفته می‌شوند (گیدنز، ۱۳۸۲: ۱۱۹). به عبارتی، به‌زعم گیدنز، سبک زندگی روایتگر هویت افراد در دوره‌ی مدرنیته متأخر می‌باشد که این امر ناشی از افول ارزش‌ها و سنت‌های هویت‌ساز و همچنین اهمیت خود در زندگی روزمره است (گیدنز، ۱۳۷۸: ۱۴۸).

با توجه به مباحث فوق، هویت اجتماعی همراه با مؤلفه‌های خود که شامل: هویت ملی، قومی و گروهی می‌شود، نقش مهمی در شکل‌گیری سبک زندگی دارد. آگاهی هر فرد نسبت

به گروه یا جامعه‌ای که به آن تعلق دارد، سبک زندگی خاص او را می‌سازد که در عین مشابهت به سبک زندگی افراد درون گروه، با خارج از گروه خود متفاوت است. این مشابهت باعث اتحاد و یکپارچگی در درون گروه می‌شود.

۳. روش‌شناسی پژوهش

در این نوشتار از روش فراتحلیل به‌عنوان روشی کل‌نگر و منسجم در انجام پژوهش استفاده گردید. فراتحلیل روشی مستند و مورد تصدیق پژوهشگران علوم انسانی است که در سال‌های اخیر مورد توجه بسیار قرار گرفته است. این روش، اطلاعاتی مدون و قابل استناد جهت برنامه‌ریزی‌هایی در سطح کلان، در اختیار محققان، تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران قرار می‌دهد. در این مقاله به فراتحلیل مطالعات انجام گرفته در خصوص رابطه‌ی بین سبک زندگی و هویت در ایران در یک دهه‌ی اخیر، بین سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ پرداخته شده است. جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر مشتمل بر ۱۶ پژوهش است که بین سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ انجام شده است. این پژوهش‌ها از سایت‌های معتبر دانشگاهی و پژوهشی از قبیل مجلات تخصصی نور^۱، بانک اطلاعات نشریات کشور^۲، فصلنامه‌های علمی-پژوهشی و ایران‌داک^۳ دریافت شده است. پس از غربالگری پژوهش‌های انجام گرفته ۱۱ مورد که دارای اطلاعات موردنیاز شامل: نام نویسنده، سال انجام پژوهش، کای اسکوپر و همبستگی، حجم پژوهش و روش نمونه‌گیری بود، استخراج شد و سپس این اطلاعات در نرم‌افزار CMA وارد شد تا میزان اندازه اثر این پژوهش‌ها و همچنین همگنی و ناهمگنی پژوهش‌ها مورد واکاوی قرار گیرند. با استفاده از رویکرد هانتر و اشمیت^۴، آماره‌ها به شاخص r تبدیل شدند و سپس برای بررسی داده‌ها از روش پژوهش فراتحلیل استفاده شده است. همچنین با استفاده از روش‌های بگ و مزومدار^۵ و رگرسیون خطی اِگر^۶، سوگیری و خطای انتشار بررسی شده و آزمون Q اطلاعات ناشی از ناهمگونی پژوهش‌ها را در اختیار پژوهشگر قرار داده و اطلاعات به دست آمده از پژوهش‌ها، در جدول شماره ۱ ارائه گردیده است.

1. www.noormags.ir
2. www.magiran.com
3. www.irandoc.ac.ir
4. Hunter & Schmidt
5. Begg & Mazumdar Rank Correlation
6. Egger's Linear Regression Method

جدول ۱: خلاصه اطلاعات به دست آمده از پژوهش‌ها

ردیف	نام خانوادگی پژوهشگران	سال چاپ	حجم نمونه	ضرایب	منطقه جغرافیایی	روش نمونه‌گیری
۱	خواجانه‌نوری/پرنیان/همت	۱۳۹۳	۴۰۶	۰/۲۵۶	بندرعباس	تصادفی
۲	کفاشی	۱۳۹۳	۸۹۷	Chi: 4/00	رودهن	خوشه‌ای
۳	نایی/محمدی تلور	۱۳۹۲	۳۲۳	Chi: 4/00	سنندج	خوشه‌ای
۴	نجمی/ادیبی سده	۱۳۹۴	۲۸۰	۰/۲۴۷	آبادان	خوشه‌ای
۵	یعقوبی/عباس زاده	۱۳۹۴	۳۸۳	۰/۳۷۷	مریوان	خوشه‌ای
۶	بهنویی/ابراهیمی	۱۳۹۱	۳۸۰	۰/۸۷	بابلسر	خوشه‌ای
۷	مولایی/حمیدی	۱۳۹۷	۴۰۰	۰/۲۸۸	آبادان	خوشه‌ای
۸	خواجانه‌نوری/پرنیان	۱۳۹۳	۶۰۰	۰/۱۹۷	کرمانشاه	خوشه‌ای
۹	کفاشی/پهلوان	۱۳۸۹	۲۵۰	۰/۵۴	بابل	خوشه‌ای
۱۰	ایگده‌لو/امیرکواسمی	۱۳۹۵	۳۸۰	۰/۱۱۶	ملکان	خوشه‌ای
۱۱	خلیلی/رضایی	۱۳۹۲	۴۰۰	۰/۳	تهران	خوشه‌ای

لازم به ذکر است که مقالات دیگری نیز با عنوان "بررسی ارتباط میان هویت اجتماعی و سبک زندگی" یافت شد که به دلایل این‌که: ۱- مقالات به صورت کیفی بودند و از لحاظ آماری نمی‌توانستند مورد استفاده قرار گیرند، ۲- فرضیات مشابهی با یکدیگر نداشتند، ۳- هر دو مؤلفه‌ی هویت اجتماعی و سبک زندگی را شامل نمی‌شدند از فرایند مطالعه حذف شدند. در ادامه، اندازه‌ی اثر به دست آمده توسط نرم‌افزار CMA در جدول شماره ۲ ارائه گردیده است.

جدول ۲: خلاصه اطلاعات مربوط به فراتحلیل بر روی پژوهش‌های نمونه

ردیف	نام خانوادگی پژوهشگران	سال چاپ	اندازه اثر	حد پایین	حد بالا	z-value	p-value
۱	خواجانه‌نوری/پرنیان/همت	۱۳۹۳	۰/۲۵۶	۰/۱۶۳	۰/۳۴۵	۵/۲۵۶	۰/۰۰۰
۲	کفاشی	۱۳۹۳	۰/۰۶۷	۰/۰۰۱	۰/۱۳۲	۲/۰۰۰	۰/۰۴۶
۳	نایی/محمدی تلور	۱۳۹۲	۰/۱۱۱	۰/۰۰۲	۰/۲۱۸	۱/۹۹۹	۰/۰۴۶
۴	نجمی/ادیبی سده	۱۳۹۴	۰/۲۴۷	۰/۱۳۴	۰/۳۵۴	۴/۱۹۸	۰/۰۰۰
۵	شیرزاد/یعقوبی/عباس زاده	۱۳۹۴	۰/۳۷۷	۰/۲۸۸	۰/۴۶۰	۷/۷۳۰	۰/۰۰۰
۶	بهنویی/ابراهیمی	۱۳۹۱	۰/۸۷۰	۰/۸۴۳	۰/۸۹۲	۲۵/۸۸۴	۰/۰۰۰
۷	مولایی/حمیدی	۱۳۹۷	۰/۲۸۸	۰/۱۹۵	۰/۳۷۵	۵/۹۰۵	۰/۰۰۰
۸	خواجانه‌نوری/پرنیان	۱۳۹۳	۰/۱۹۷	۰/۱۱۹	۰/۲۷۳	۴/۸۷۷	۰/۰۰۰
۹	کفاشی/پهلوان	۱۳۸۹	۰/۵۴۰	۰/۴۴۶	۰/۶۳۲	۹/۴۹۵	۰/۰۰۰
۱۰	ایگده‌لو/امیرکواسمی	۱۳۹۵	۰/۱۱۶	۰/۰۱۶	۰/۲۱۴	۲/۲۶۲	۰/۰۲۴
۱۱	خلیلی/رضایی	۱۳۹۲	۰/۳۰۰	۰/۲۰۸	۰/۳۸۷	۶/۱۶۷	۰/۰۰۰
	اثرات ترکیبی ثابت		۰/۳۰۶	۰/۲۹۰	۰/۳۳۲	۲۱/۶۲۳	۰/۰۰۰
	اثرات ترکیبی تصادفی		۰/۳۴۴	۰/۱۵۱	۰/۵۱۱	۳/۴۰۵	۰/۰۰۱

با عنایت به نتایج به‌دست‌آمده از نرم‌افزار CMA، با توجه به اینکه P-value (سطح معناداری) در تمامی پژوهش‌ها کمتر از ۰/۰۵ است ($P\text{-value} < 0.05$)، پس تمامی اندازه‌اثرها برای تک‌تک مطالعات معنادار است. بر این اساس، ارتباط میان هویت اجتماعی و سبک زندگی با اطمینان ۹۵٪ معنادار بوده است. بالاترین میزان اندازه‌ی اثر مربوط به پژوهش بهنویی‌گنده (۱۳۹۱) با میزان ۰/۸۷ و کمترین آن مربوط به مطالعه‌ی کفاشی (۱۳۹۳) با میزان ۰/۰۶۷ است. بدین ترتیب، بیشترین ارتباط میان هویت اجتماعی و سبک زندگی در پژوهش بهنویی‌گنده و کمترین ارتباط میان هویت اجتماعی و سبک زندگی در مطالعه‌ی کفاشی نشان داده شده است.

۴. یافته‌های پژوهش

به‌منظور بررسی همگنی و ناهمگنی مطالعات انجام شده در مورد ارتباط بین هویت اجتماعی و سبک زندگی جدول زیر از نرم‌افزار استخراج و مورد بررسی قرار گرفته است.

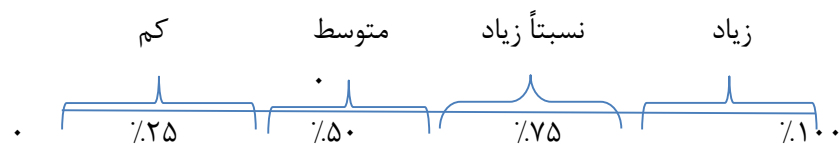
جدول ۳: نتایج حاصل از آزمون Q

شاخص آماری	مقدار آزمون Q	درجه آزادی (df)	سطح معنی‌داری (P-value)	مجذور I ²
نتایج	۵۰۷/۳۶۳	۱۰	۰/۰۰۰	۹۸/۰۲۹

در این بخش با دو فرضیه روبرو هستیم:

- ۱- فرضیه‌ی H_0 : بین مطالعات انجام شده پیرامون سبک زندگی و هویت اجتماعی در ایران، از جهت اندازه اثر تفاوت وجود ندارد.
- ۲- فرضیه‌ی H_1 : مطالعات انجام شده پیرامون سبک زندگی و هویت اجتماعی در ایران، از جهت اندازه اثر تفاوت وجود دارد.

($P\text{-value} < 0.05$) به‌دست‌آمده از این جدول حاکی از آن است که مطالعات، ناهمگن هستند و فرضیه‌ی H_0 رد شده و H_1 پذیرفته می‌شود. در نتیجه مدل اثرات تصادفی به‌منظور ترکیب نتایج، ملاک عمل قرار می‌گیرند. به‌منظور تشخیص شدت ناهمگنی میان مطالعات از نمودار زیر استفاده می‌شود.

نمودار ۱: نمودار شدت ناهمگنی (I²)

مطابق نمودار شدت ناهمگنی، میزان I^2 در جدول بالا ۹۸/۰۲۹ است که این میزان بیش از ۷۵ درصد بوده و بر میزان شدید ناهمگنی بین یافته‌های مطالعات انجام شده دلالت دارد. با توجه به نظام تفسیری کوهن، می‌توان نتیجه گرفت که اندازه‌ی اثر = ۰/۳۴ (جدول شماره ۲)، در مجموع مطالعات انجام شده، بر تأثیر متوسط هویت اجتماعی بر سبک زندگی افراد در ایران دلالت دارد.

جدول ۴: نظام تفسیری کوهن

تفسیر اثر	میزان اثر	
	R	D
کم	۰/۱	۰/۲
متوسط	۰/۳	۰/۵
زیاد	۰/۵	۰/۸

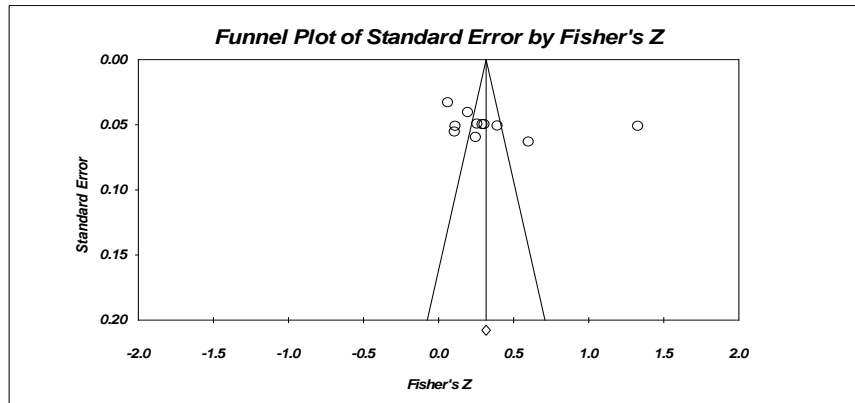
خطای انتشار^۱

زمانی که مطالعات دارای خطای انتشار باشد، میانگین اثر ضرب شده در فراتحلیل نیز این خطا را منعکس می‌کند. همچنین در برخی از مطالعات، گزارش اندازه‌ی اثر بالا، ممکن است به دلیل انتشار بیشتر آن نسبت به مطالعات کمتر انتشار یافته، باشد. علاوه بر این، ممکن است برخی از مطالعات راه خود را در پژوهش‌های فراتحلیل باز کرده باشند که این خطاها خود را به صورت خطای انتشار نشان می‌دهند (بورنشتین^۲ و همکاران، ۲۰۰۹) از جمله روش‌هایی که خطای انتشار را مورد بررسی قرار می‌دهند: نمودار کیفی، همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار، رگرسیون خطی ایگر و روش N ایمن از خطا هستند.

الف) نمودار کیفی

نمودار کیفی، نموداری است که وجود سوگیری انتشار را بررسی می‌کند. این نمودار معمولاً در مرور سیستماتیک و فراتحلیل مورد استفاده قرار می‌گیرد. در غیاب خطای انتشار، این گونه فرض می‌گردد که مطالعات دقیق‌تر، نزدیک میانگین و مطالعاتی که دقت کمتری دارند به صورت متناسب در دو طرف میانگین گسترده شده‌اند^۳.

1. Publication bias
2. Borenstein
3. www.wikipedia.com

نمودار ۲: نمودار کیفی اندازه اثر مطالعات در مقابل خطای استاندارد

نتایج حاصل از این نمودار دال بر دقت و صحت اطلاعات به‌دست آمده است، زیرا این مطالعات تا حدودی در مرکز نمودار قرار گرفته‌اند؛ در این صورت، می‌توان گفت به‌استثنای ۲ پژوهش مربوط به شهر بابل و بابلسر، بقیه‌ی مطالعات، اطلاعات همگنی داشته‌اند؛ اما قضاوت صریحی در این مورد نمی‌توان انجام داد و باید از آزمون‌های آماری دیگری مانند بگ و مزومدار و اگر استفاده کرد.

ب) همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار
آزمون همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدار از همبستگی میان رتبه‌های اندازه‌های اثر و رتبه‌های واریانس آن‌ها به‌دست می‌آید!

جدول ۵: جدول نتایج حاصل از همبستگی بگ و مزومدار

سطح معنی‌داری P-value		Z-value	مقدار ضریب کندال (tau)	شاخص آماری
دو دامنه	یک دامنه			
۰/۱۰۲	۰/۰۵۱	۱/۶۳۴	۰/۳۸۱	نتایج

در این جدول (p-value= 0/102) است که بیش از ۰/۰۵ بوده و دال بر عدم وجود سوگیری انتشار بوده و حاکی از متقارن بودن نمودار کیفی است.

ج) رگرسیون خطی اگر
اگر و همکارانش آزمونی را جهت تقارن نمودار کیفی پیشنهاد دادند. رگرسیون اگر میزان تقارن نمودار کیفی را با استفاده از انحراف رگرسیون استاندارد از مقدار صحیح و قابل انتظار نشان می‌دهد؟

1. www.erim.eur.nl

2. www.erim.eur.nl

جدول ۶: جدول نتایج حاصل از روش رگرسیون اِگر

شاخص آماری	برش (B)	خطای استاندارد (SE)	t-value	سطح معنی‌داری (p-value)	
				یک دامنه	دو دامنه
نتایج	۱۴/۶۱	۱۱/۵۶۰	۱/۲۶۳	۰/۱۱۹	۰/۲۳۸

در روش رگرسیون اِگر، چنانچه p-value به دست آمده از ۰/۰۵ بیشتر باشد، نشان از عدم وجود سوگیری انتشار است؛ در نتایج به دست آمده از این جدول، p-value دودامنه ۰/۲۳۸ است که بیانگر عدم وجود سوگیری انتشار در مطالعات انجام گرفته بین هویت اجتماعی و سبک زندگی است.

N ایمن از خطا

N ایمن از خطای روزنتال، تعداد مطالعات گمشده‌ای را محاسبه می‌کند که بایستی به تحلیل افزوده شوند تا به یک اثر کلی غیر معنادار آماری بیانجامد (نیازی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۸۵).

جدول ۷: محاسبات N ایمن از خطا

مقدار	شاخص
۲۲/۸۴۶	مقدار Z برای مطالعات مشاهده شده
۰/۰۰۰	مقدار P برای مطالعات مشاهده شده
۰/۰۵۰	آلفا
۲/۰۰۰	باقیمانده
۱/۹۵۹	Z برای آلفا
۱۱/۰۰۰	تعداد مطالعات مشاهده شده
۱۴۸۴/۰۰۰	تعداد مطالعات گمشده‌ای که مقدار P را به آلفا می‌رساند

نتایج حاصل از این جدول، حاکی از لزوم انجام تعداد ۱۴۸۴ پژوهش دیگر است تا مقدار P دوسویه ترکیب شده از ۰/۰۵ تجاوز نکند؛ که این امر بیانگر دقت و صحت بالای اطلاعات و نتایج به دست آمده از این پژوهش است. در نتیجه هویت اجتماعی و سبک زندگی دو متغیر وابسته به یکدیگر بوده و این دو متغیر براساس مبانی نظری قوی گزینش شده‌اند.

در مجموع، سه آزمونی که در این مطالعه مورد استفاده قرار گرفتند، بر عدم وجود سوگیری انتشار، دلالت دارند. براساس آزمون کوهن، هویت اجتماعی ارتباطی متوسط با سبک زندگی دارد. هویت اجتماعی با قراردعی افراد در درون گروه‌ها و جوامع مشخص، سبک زندگی خاص آن افراد را شکل می‌دهد و یا باعث انتخاب سبک خاصی از زندگی می‌شود.

منطقه جغرافیایی پژوهش به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر

علاوه بر سبک زندگی و هویت اجتماعی، متغیر تعدیل‌گر، عامل سومی است که بر میزان اثر مورد بررسی در فرضیه‌ی پژوهشی اولیه (رابطه‌ی X و Y) تأثیر گذاشته و نقش میانجی بین دو متغیر مستقل و وابسته را ایفا می‌نمایند (نیازی و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۰۶). در این مطالعه، متغیر تعدیل‌گر، منطقه‌ی جغرافیایی است؛ این متغیر می‌تواند بر متغیر مستقل هویت اجتماعی و متغیر وابسته سبک زندگی تأثیر گذاشته و این رابطه را نیز متأثر نماید. در جدول ذیل، تأثیر متغیر "منطقه جغرافیایی پژوهش به‌عنوان متغیر تعدیل‌گر" را در رابطه بین هویت اجتماعی و سبک زندگی نشان داده است.

جدول ۸: تأثیر تعدیل‌گر منطقه جغرافیایی بین هویت اجتماعی و سبک زندگی

ردیف	متغیر	مدل اثرات تصادفی	
		اندازه ترکیبی	z-value
۱	آبادان	۰/۳۴۷	۴/۱۹۸
۲	آبدانان	۰/۳۸۸	۵/۹۰۵
۳	بابل	۰/۵۴۰	۹/۴۹۵
۴	رودهن	۰/۰۶۷	۲/۰۰۰
۵	بابلسر	۰/۸۷۰	۲۵/۸۸۴
۶	بندرعباس	۰/۲۵۶	۵/۲۵۶
۷	کرمانشاه	۰/۱۹۷	۴/۸۷۷
۸	ملکان	۰/۱۱۶	۲/۲۶۲
۹	مریوان	۰/۳۷۷	۷/۷۳۰
۱۰	سنندج	۰/۱۱۱	۱/۹۹۹
۱۱	تهران	۰/۳۰۰	۶/۱۶۷
	کل	۰/۳۴۴	۲۵/۳۹۲

مطابق با یافته‌های پژوهش، شهر بابلسر با بیشترین اندازه اثر و برابر با ۰/۸۷۰ و پس از آن بابل با اندازه‌ی اثری برابر با ۰/۵۴۰ در بالاترین رتبه و کمترین ارتباط بین هویت اجتماعی و سبک زندگی در شهرستان رودهن با اندازه‌ی اثری برابر با ۰/۰۶۷ است. این مطالعات در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

مسئله‌ی هویت اجتماعی و سبک زندگی در سال‌های اخیر به دلیل نفوذ فرهنگ‌های متفاوت، از جمله فرهنگ غربی و استفاده از رسانه‌های گروهی و نیز گسترش صنعت حمل‌ونقل

مورد توجه بسیاری از پژوهشگران عرصه‌ی اجتماع در سراسر جهان و از جمله ایران قرار گرفته است. هویت اجتماعی که متشکل از هویت مذهبی، ملی، گروهی، خانوادگی و فردی است، نقش قابل توجهی در انتخاب سبک زندگی افراد در جامعه بر عهده دارد. از سویی دیگر، در یک ارتباط دیالکتیکی و دوسویه، سبک زندگی مذکور نیز در شکل‌گیری هویت اجتماعی آن جامعه ایفاگر نقش تعیین‌کننده‌ای است و موجب تمایز افراد متعلق به آن جامعه، از دیگر جوامع و گروه‌هایی که دارای هویت اجتماعی و سبک زندگی متفاوتی هستند، می‌شود. در سال‌های اخیر، ارتباط دو متغیر مذکور با یکدیگر، مورد توجه دانش‌پژوهان و طرح‌های پژوهشی متعددی قرار گرفته‌اند. نتایج بعضاً متشابه و بعضاً متناقض، همبستگی‌های ضعیف و قوی و یافته‌های معقول و نامعقول حاصل از این مطالعات، زمینه‌ساز تدوین فراتحلیلی چون اثر حاضر گشته که با رویکردی نوین به فراتحلیل (نه مرور نظام‌مند مطالعات پیشین، چیزی که غالباً از پژوهش فراتحلیل محور در جامعه‌ی ایران برداشت شده است، بلکه با آگاهی از مفروضات این رویکرد تحلیلی و بررسی ناهمگونی و خطای انتشار مطالعات) به ارائه‌ی درکی جامع‌تر و یکپارچه‌تر از نتایج می‌پردازد.

در پژوهش حاضر در مجموع ۱۱ مورد مطالعاتی، در یک دوره‌ی زمانی ۱۰ ساله "۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸" که در شهرهای: تهران - سنندج - مریوان - ملکان - کرمانشاه - بندرعباس - بابلسر - رودهن - بابل - آبادان - آبادان به انجام رسیده است مورد بررسی قرار گرفت. بنابر یافته‌های حاصل از آزمون Q فرض وجود ناهمگنی اندازه‌ی اثر پژوهش‌ها مورد تأیید قرار گرفت مسئله‌ی ناهمگونی عبارت از تفاوت بین نتایج تحقیق می‌باشد (نیازی و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۰۲). با تأیید ناهمگنی پژوهش‌های موجود، از متغیر تعدیل‌گر منطقه‌ی جغرافیایی به منظور مشخص کردن واریانس و محل این تفاوت‌ها استفاده شد. براساس نتایج به دست آمده از جدول شماره ۵، ۶ و نیز نمودار شماره‌ی ۲، در مطالعات انجام گرفته بین هویت اجتماعی و سبک زندگی سوگیری انتشار مشاهده نشد. بدین معنی که پژوهش‌ها در سال‌های بین ۱۳۸۸ و ۱۳۹۸ و در مناطق مختلف جغرافیایی در ایران شمال و جنوب، شرق و غرب به یک اندازه پراکنده شده و سوگیری در برخی مناطق و نیز برخی سال‌ها وجود نداشته است. با توجه به زمان انجام مطالعات، بیش از ۹۰ درصد پژوهش‌های مذکور، پس از سال ۱۳۹۰ انجام گرفته‌اند که ضمن جدید بودن موضوع مورد پژوهش، بیانگر تنوع جغرافیایی در مطالعات می‌باشد، اما لازم به ذکر است که بیشتر مطالعات فوق‌الذکر در مناطق غربی و جنوبی صورت گرفته‌اند که بیشتر عرب یا کردنشین هستند.

در تصدیق این امر، محاسبه‌ی ضریب N ایمن از خطا بیانگر این مطلب بود که ۱۴۸۴ مطالعه‌ی دیگر لازم است صورت گیرد تا در نتایج نهایی محاسبات خطاهایی رخ دهد و این یافته حاکی از دقت و صحت اطلاعات به دست آمده از پژوهش حاضر است.

در بعد تحلیلی، نتایج حاصل از یافته‌ها حاکی از آن است که میانگین اندازه‌ی اثر یا تأثیر سازه‌ی هویت اجتماعی بر سبک زندگی در حد متوسط است. به عبارتی متغیر هویت اجتماعی عاملی با سطح تأثیر متوسط در سبک زندگی افراد جامعه ارزیابی می‌شود. در نتیجه، هویت اجتماعی و سبک زندگی دو متغیر وابسته به یکدیگر بوده که براساس مبانی نظری قوی گزینش شده‌اند. شایان ذکر است که در جوامع معاصر صورت‌های مدرن هویت اجتماعی با توجه به پدیده‌های مرتبط با سبک زندگی شکل می‌گیرند و جوانان با نمایش آن در قالب مدیریت بدن، اوقات فراغت و الگوی خرید به شکلی فعالانه هویت اجتماعی ایجاد می‌کنند تا به واسطه‌ی آن به تشخیص برسند (خواجانه‌نوری و همکاران، ۱۳۹۳: ۸۹). نتایج به دست آمده از پژوهش‌های ذوالفقاری و سلطانی (۱۳۸۹: ۳۷)، رحمت‌آبادی و آقابخشی (۱۳۸۵: ۲۴۲) و خواجانه‌نوری و همکاران (۱۳۹۳: ۸۹) نیز بیانگر ارتباط میان هویت اجتماعی و سبک زندگی است.

سپس، متغیر میانجی یا تعدیل‌گر که با تأثیر بر پژوهش باعث ایجاد اندازه‌ی اثر بزرگ و نیز اندازه‌ی اثر کوچک می‌شود، وارد پژوهش شد. پس از ورود متغیر منطقه‌ی جغرافیایی به عنوان متغیر تعدیل‌گر، متغیر مستقل هویت اجتماعی و متغیر وابسته سبک زندگی تحت تأثیر قرار گرفتند. در مقایسه با میانگین اندازه اثر حاصله ۲ مطالعه از ۱۱ پژوهش مورد بررسی اندازه اثر بالاتری از ضریب حاصله کسب کرده‌اند. مطالعات مذکور مربوط به دو شهر شمالی ایران بابل و بابلسر است که در فاصله‌ی حدود ۲۰ کیلومتری از یکدیگر واقع شده‌اند همچنین، شهرستان رودهن با اندازه‌ی اثری به مراتب کمتر از ضریب حاصله نشان از همبستگی پایین میان هویت اجتماعی و سبک زندگی دارد. با توجه به این که بیشترین ارتباط بین هویت اجتماعی و سبک زندگی در شهر بابلسر مشاهده شد، لازم است جهت درک بهتر مطالب، شرح مختصری از ویژگی‌های این شهر و تحلیل موجزی از این ارتباط ارائه گردد: شهر ساحلی و توریستی بابلسر با جمعیتی حدود ۸۰ هزار نفر (سال ۱۳۹۵) که در شمال ایران و در حاشیه‌ی دریای خزر قرار گرفته است، به دلیل پذیرفتن مهاجرانی از شهرهایی مانند تهران، مشهد، بندر ترکمن و بهشهر و ... نیز در نتیجه‌ی ورود مسافران به ویژه از جانب تهران که بیشترین حجم جمعیتی دائمی و موقت غیربومی این شهر را تشکیل داده و به لحاظ اقتصادی و مادی، از

وضعیت به مراتب بهتری نسبت به سایر اقشار در این شهر برخوردار هستند عمدتاً در شاهراه تغییرات و تهدیدات فرهنگی، توسعه‌ی فردیت و فردی شدن زندگی، گسترش شکاف‌های اجتماعی و نسلی، مصرف‌گرایی و از هم‌گسستگی شبکه‌های سنتی خانوادگی و اجتماعی بوده که حاصل آن‌ها چیزی جز بسط بحران در هویت فردی و اجتماعی نیست. به بیان دیگر، در این شرایط، جوانان بابل‌سری و بابل‌ی به‌جای تأسی از منابع بومی و سنتی در هویت‌سازی فردی و اجتماعی خود، مسیر دیگری را پیش می‌گیرند که از تقلید سبک‌های زندگی مدرن، غیربومی و وارداتی مصرف کالاها، گذران اوقات فراغت و مدیریت بدن می‌گذرد. لذا، ارتباطات جوانان با الگوها و سبک‌های غیربومی که چندان تطابقی با مناسبات فرهنگی و زمینه‌های زیستی- خانوادگی آنان ندارد، چهره‌ی شهرهای شمالی را تغییر داده است. تغییرات نمادهای منزلتی نزد جوانان، به تدریج هویت آنان را مخدوش ساخته و تمایلات فردگرایانه را در آن‌ها مضاعف ساخته است. بر این اساس به تعبیر آزاد ارمکی (۱۳۸۶) هویت ایرانی در جهان نیمه‌مدرن تحت‌الشعاع پارادایم‌های جدید فکری و رفتاری نظام جهانی و فرامدرن و سبک‌های متعدد قرار گرفته و از ساختاری ساده با محور ایرانی بودن، به مجموعه‌ای مرکب و پیچیده با عناصر مدرن و اسلامی و نیز ایرانی تغییر یافته و از این نظر، هویت آنان را به شدت متأثر و چندپاره کرده است و رویه‌های گذار هویتی را نزد آنان فعال و امکان‌بازاندیشی در عناصر هویت‌ساز پیشین را نزد آن‌ها ممکن ساخته است. به همین دلیل است که تفاوت زیادی میان نسل جوان برخی نواحی جغرافیایی مانند بابل‌سری و بابل با دیگرانی وجود دارد که در بسترهای سنتی، محدود و غیرمدرن‌تر نظیر سنندج، کرمانشاه، ملکان و غیره که پیش از این مورد پژوهش قرار گرفته بودند، مشاهده می‌شود. (حسنی، ۱۳۹۵: ۲۹)، این امر به نوبه موجب شکل‌گیری هویت اجتماعی متفاوتی نسبت به گذشته در بین نسل جوان شده است. جوانان با به‌کارگیری سبک زندگی مصرفی، سعی دارند هویتی متفاوت از نسل گذشته برای خود رقم بزنند. بابل نیز به دلیل همجواری با بابل‌سری و رفت‌وآمد شهروندان بابل‌سری از این قاعده مستثنی نبوده و تحت تأثیر سبک زندگی آنان قرار گرفته است. نتیجه‌ی حاصل با مطالعات گیدنز (۱۳۸۲) که در بخش مبانی نظری به آن اشاره شده است، همخوان است.

رودهن به‌عنوان شهرستانی که در نتیجه‌ی مطالعات کمترین همبستگی میان هویت اجتماعی و سبک زندگی را به نمایش گذاشته است. ویژگی‌های منحصر به فردی دارد که از آن جمله می‌توان به مهاجرپذیر بودن این شهرستان به دلیل مجاورت با تهران اشاره کرد. همه‌ی ساکنان این شهر مهاجر بوده و براساس ویژگی‌هایشان به دو گروه مهاجران اولیه و ثانویه

تقسیم‌بندی می‌شوند. شاخص‌ترین ویژگی متمایزکننده‌ی مهاجران ثانویه از مهاجران اولیه رودهن این است که آن‌ها یک "رده اجتماعی" نیستند و خصوصیات فرهنگی - اجتماعی همسان و مشترکی ندارند (شیرمحمدی، ۱۳۹۷: ۱۰۹). آن‌ها عمدتاً در تعامل با کسانی قرار دارند که خود نیز مهاجر بوده و سنخیت اجتماعی - فرهنگی همسازی با یکدیگر ندارند. به بیانی دیگر امکان شکل‌گیری هویت اجتماعی متشکل در آنان صورت نگرفته است و از این حیث روایشان با یکدیگر ضعیف بوده و امکان اثرگذاری - اثرپذیری نزد آن‌ها کمتر است. در نتیجه میزان همبستگی به‌دست‌آمده در این پژوهش کمتر از میزان متوسط مشاهده می‌شود. در آخر و با توجه به نتایج حاصل از پژوهش حاضر مبنی بر وجود همبستگی میان متغیرهای هویت اجتماعی و سبک زندگی، به نظر می‌رسد با تقویت هویت اجتماعی افراد در زمینه‌های مذهبی، قومی، ملی، خانوادگی، گروهی و فردی، می‌توان سبک زندگی افراد را در جهت انسجام اجتماعی، حمایت از تولید ملی، حفظ محیط‌زیست، پایبندی به اصول خانوادگی، حفظ شعایر دینی و ... شکل داده و یا هدایت کرد. از سویی دیگر، سبک‌های زندگی دوست‌دار تولیدات ملی، سبز، مذهبی و ... باعث بازتولید هویت اجتماعی شده و در نتیجه موجبات تقویت هویت اجتماعی، قومی، مذهبی و خانوادگی را فراهم می‌آورد. ارتباط میان سبک زندگی و هویت اجتماعی، ارتباطی دوسویه بوده که یکی، باعث بازتولید دیگری می‌شود.

منابع

- باینگانی، بهمن؛ ایراندوست، سید فهیم و احمدی، سینا. (۱۳۹۲). «سبک زندگی از منظر جامعه‌شناسی: مقدمه‌ای بر شناخت و واکاوی مفهوم سبک زندگی». *مهندسی فرهنگی*، سال هشتم، ۷۷، ۵۶-۷۴.
- بهنویی گدنه، عباس. (۱۳۹۱). «جوانان، سبک زندگی و هویت اجتماعی: ارزیابی جامعه‌شناختی سبک زندگی و هویت اجتماعی جوانان بابلسر». *مطالعات سبک زندگی*، (۱)، ۸۷-۱۰۶.
- حسنی، سید قاسم. (۱۳۹۵). «مطالعه‌ی جامعه‌شناختی درک و تصور دانشجویان از هویت بومی در مازندران (مطالعه‌ی موردی دانشجویان بومی دانشگاه مازندران)». *فصلنامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی- فرهنگی*، (۳)، ۳۳-۹.
- خلیلی، رضا. (۱۳۸۲). «هویت اجتماعی، نقد کتاب». *فصلنامه مطالعات راهبردی*، شماره ۲۱، ۷۴۳-۷۵۶.
- خلیلی، احمد؛ رضایی، احمد و جانعلیزاده چوبستی، حیدر. (۱۳۹۳). *بررسی جامعه‌شناختی تأثیر سبک زندگی جوانان بر هویت اجتماعی آن‌ها: مطالعه موردی جوانان شهر تهران*، پایان‌نامه دانشگاه مازندران.
- خواجانه‌نوری، بیژن؛ پرنیان، لیلا و همت، صغرا. (۱۳۹۳). «مطالعه رابطه سبک زندگی و هویت اجتماعی: مطالعه موردی جوانان شهر بندرعباس». *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، (۱)، ۹۴-۶۹.
- خواجانه‌نوری، بیژن و پرنیان، لیلا. (۱۳۹۴). «مطالعه رابطه جهانی‌شدن فرهنگی و هویت اجتماعی (مطالعه موردی: زنان شهر کرمانشاه)». *جامعه‌شناسی کاربردی*، شماره ۵۷، ۶۵-۸۴.
- دیلینی، تیم. (۱۳۸۸). *نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی*. ترجمه بهرنگ صدیقی، بهرنگ طلوعی، چاپ دوم، نشر نی. تهران.
- رضاپور ایگده‌لو، فرشاد؛ امیر کواسمی، ایوب و آقایی هیر، توکل. (۱۳۹۵). *بررسی ارتباط بین سبک زندگی و هویت اجتماعی جوانان شهر ملکان*، پایان‌نامه دانشگاه تبریز.
- رحمت‌آبادی، الهام، آقابخشی، حبیب. (۱۳۸۵). «سبک زندگی و هویت اجتماعی جوانان». *فصلنامه علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی*، (۲۰)، ۲۳۵-۲۵۶.
- سراج‌زاده، سید حسین و باقری، لیلا. (۱۳۹۶). «تحلیل نظام مند پژوهش‌های سبک زندگی بعد از دهه». *مطالعات فرهنگ- ارتباطات*، (۳۷)، ۱۸، ۱۳۱-۱۶۲.
- شیرزاد، آرام؛ یعقوبی، صمد و عباس‌زاده، محمد. (۱۳۹۴). *بررسی رابطه میان سبک زندگی و هویت اجتماعی مورد مطالعه: شهروندان بالای ۱۵ سال شهر مریوان*. پایان‌نامه دانشکده علوم اجتماعی تبریز.
- شیرمحمدی، اصغر. (۱۳۹۷). «بررسی منشأ مهاجران اولیه رودهن». *نامه انسان‌شناسی*، سال چهاردهم، شماره ۲۵، ۹۵-۱۱۳.
- فاضلی، محمد (۱۳۸۲). *مصرف و سبک زندگی*. چاپ اول، صبح صادق: قم.
- کفاشی، سید مجید. (۱۳۹۳). «مدل معادلات ساختاری مؤلفه‌های سبک زندگی مؤثر بر هویت اجتماعی». *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، (۳)، ۶، ۱۰۵-۱۲۰.

- کفاشی، سید مجید؛ پهلوان، منوچهر و عباس‌نژاد عربی، کاظم. (۱۳۸۹). «بررسی تأثیر سبک زندگی بر هویت اجتماعی (مطالعه موردی جوانان ۱۵-۲۹ ساله شهر بابل)». *فصلنامه پژوهش اجتماعی*، شماره ۹، ۱۱۷-۱۳۹.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۲). *تجدد و تشخیص: جامعه و هویت شخصی در عصر جدید*. ترجمه‌ی ناصر موفقیان، چاپ دوم، تهران: نی.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۷۷). *پی‌آمدهای مدرنیت*. ترجمه‌ی محسن ثلاثی، تهران: مرکز.
- محسنی، علی و جوانمردی، عادل (۱۳۹۰). «بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت اجتماعی-فرهنگی (مورد مطالعه: دانش‌آموزان شهر جوانرود)». *فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا*، شماره ۹، ۸۳-۹۱.
- مولایی، جابر و حمیدی، کریم. (۱۳۹۷). «مطالعه رابطه سبک زندگی و هویت اجتماعی در بین جوانان شهر آبدانان». *پنجمین کنفرانس روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی، تهران*.
- ناییبی، هوشنگ و محمدی تلور، ستار. (۱۳۹۲). «تأثیر سبک زندگی بر هویت اجتماعی (مطالعه تجربی جوانان شهر سنندج)». *جامعه‌شناسی ایران*، ۱۴(۴)، ۱۳۱-۱۵۲.
- نجفی، عبدالمحمد و ادیبی سده، مهدی. (۱۳۹۴). «بررسی رابطه بین سبک زندگی و هویت اجتماعی (مطالعه موردی: جوانان ۱۸-۳۵ ساله شهر آبدان)». *کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران*.
- نیازی، محسن. (۱۳۹۰). «رابطه بین سبک زندگی و هویت اجتماعی (مطالعه موردی شهر کاشان)». *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۷(۲۴)، ۱۲۹-۱۵۷.
- نیازی، محسن؛ حسینی‌زاده، سید سعید و سخایی، ایوب. (۱۳۹۵). *فرا تحلیل (نظریه تا کاربرد)*، چاپ اول، سخنوران: تهران.
- Baker, Daniel J. (2009). *Identify Development, Intellectual Or Developmental Disabilities, And Person-First Language, NADD Bulletin, Volume XII Number 1 Article 1*, Psychological Services; North Jersey Developmental Center.
- Borenstein, Michael. Hedges, L. V. Higgins, J. P. T. and Rothstein, H. R. (2009). "Introduction To Meta-Analysis", *John Wiley & Sons, Ltd*. ISBN: 978-0-470-05724-7.
- Bullock, M. E., Paul, L. P. (1990). "Who Am I? The Development of Self-Understanding in Toddlers". *Merrill-Palmer Quarterly*, 36, 217-238.
- Fearon, James D. (1999). *What Is Identity (As We Now Use The Word)? California: Stanford University*. <http://www.stanford.edu/~jfearon/papers/iden1v2.pdf>.
- Islam, G. (2015). *In book: Encyclopedia of Critical Psychology*, Springer-Verlag, Editors: T. Teo, 1781-1783.
- Jelic, M. (2014). "Developing A Sense Of Identity In Preschoolers", *MSc Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol.5, No. 22, MCSER Publishing, Rome, Italy.
- Jensen, M. (2007). "Defining lifestyle", *Environmental Sciences*, 4(2), 63-73.

- O'Connell, A. N. (1976). "The Relationship Between Life Style And Identity Synthesis And synthesis In Traditional", *Neo traditional, And Nontraditional Women, personality*, Vol. 44, Issue 4, 675-687.
- Oyserman, D., Elmore, K., Smith, G. (2012). *Self, Self-Concept, And Identity*, The Guilford Press, New York, London.
- Raburu, P. (2015). "The Self- Who Am I? Children's Identity and Development through Early Childhood Education", *Journal of Educational and Social Research*, Vol. 5, No. 1, 95-102.
- Riley, D. (2017). "Bourdieu's Class Theory: The Appeal & Limitations of the Work of Pierre Bourdieu", *Catalyst*, Vol. 1, No. 2, 108-136.
- Ritzer, G. (2004). *Encyclopedia of social theory*, vol. 2, sage publication, London, New Delhi.
- Saboktakin Rizi, Gh A., Sabeghi, M. R. (2015). "Study of the Role of Identity in Lifestyle and Consumption", *Journal of Applied Environmental and Biological Sciences*, 5(5S), 14-21, TextRoad Publication.
- Stets, Jan E. Burke, Peter J. (2014). *The Development Of Identity Theory, Advances in Group Processes*, Vol. 31, 5797, Copyright 2014 by Emerald Group Publishing Limited.
- Turner, B. S. (2006). *The Cambridge Dictionary of Sociology*, Cambridge University Press.
- Zahed, E. (2011). "What Are The Factors Which Have Effects On The Social identity Among The University Students? A Case Study On The Students Of The University Of Waterloo In Coeducational System", *International Conference on Social Science and Humanity IPEDR*, vol.5, IACSIT Press, Singapore, 255-257.
- <https://www.merriam-webster.com/dictionary/identity>